

Мосора Л.,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

МІГРАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Лібералізація умов транскордонного переміщення робочої сили та її працевлаштування за кордоном, як прояв глобалізаційних процесів у світовій економіці, призвела до стрімкого зростання міжнародних міграційних потоків. Як влучно стверджує А. Гайдучський, міжнародна міграція є ключовим механізмом формування міжнародного ринку праці, тією сполучною ланкою, за допомогою якої країни з надлишком робочої сили виходять на орбіту глобальних соціально-економічних процесів і долучаються до міжнародних фінансових ринків [3, с. 83].

Згідно даних звіту «Word Migration Report 2022» Україна займає восьме місце в світі за кількістю емігрантів [7]. Значні масштаби міжнародних міграційних потоків та їх вагомий вплив на демографічну, соціальну, економічну, етнічну та інші сфери суспільного життя вимагає з'ясування сутності міграції, її причин, наслідків та формування на цій основі ефективної міграційної політики в інтересах розвитку держави.

Дефініція «міграція» походить від лат. *migratio, migro*, що в перекладі означає переміщення, пересування, переселення. МОМ трактує міграцію як процес переміщення індивідів через адміністративні або міжнародні кордони незалежно від тривалості та причин [6]. Однак, як справедливо зазначає К. Владовська: «...переміщення індивідів спостерігається щоденно, до прикладу дорога на роботу/навчання в інші населені пункти, нерегулярні ділові, туристичні поїздки за кордон», тому, на думку науковиці міграція є процесом для якого характерні три стадії: початкова, коли формується готовність до зміни місця проживання; основної – переїзд мігранта; завершальної – адаптація мігранта за новим місцем проживання [2].

Таким чином, міграція – це територіальне переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання, у зв'язку із впливом спонукальних

факторів і зокрема: економічних, соціальних, культурних, політичних, екологічних, а на сьогодні і війни. Складність міграційних процесів зумовила виникнення ряду теорій міграції, представники яких акцентують увагу на визначальних чинниках, які зумовлюють «виштовхування» населення з країн-донорів та «притягування» до країн-реципієнтів.

Так, представники неокласичної економічної теорії, серед яких М. Тодаро, до визначальних мотивів еміграції відносить безробіття, низький рівень оплати праці і, як наслідок, низький життєвий рівень населення та неможливість задоволення ключових життєвих потреб. На наш погляд це є основним мотивом саме трудової міграції.

Представники неокласичної мікроекономічної теорії акцентують увагу на індивідуальних чинниках міграції (вік, рівень освіти, стан здоров'я) та на особистій оцінці її вигідності з урахуванням фінансових витрат (оформлення документів на виїзд, вартість переїзду та професійної перепідготовки) й психологічних втрат (послаблення чи розрив родинних зв'язків, перебування в іншокультурному середовищі).

Згідно концепції просторової самоорганізації населення, визначальними мотивами трудових мігрантів, при виборі місця проживання, є можливість працевлаштування, умови та рівень оплати праці, тривалість робочого часу [1; 4]. Т. Шульц та Дж. Мінцер досліджуючи питання міграції стверджують, що міжнародна мобільність, в більшій мірі, притаманна для індивідів, які володіють якісним людським капіталом (здібності, таланти, знання, вміння, навички, освіта, класифікація, фізичне здоров'я). Однак, як справедливо зазначає представник теорії міграційних мереж Д. Массей, якісний людський капітал характерний для мігрантів на початковій стадії міграційних процесів. В умовах стрімкого зростання абсолютної кількості міжнародних мігрантів, спостерігається розширення та розгалуження міграційних мереж, які лише посилюють процес міграції. Міграційна мережа, являючи собою сукупність міжособистісних зв'язків емігрантів із родичами на Батьківщині, забезпечує послаблення ризиків втрат для чергових хвиль міграції, збільшення діапазону охоплення та диференціації мігрантів за віком, професією, сімейним статусом, соціальним походженням тощо

[4, с. 50]. Таким чином, одним із ключових факторів активізації міжнародних міграційних потоків є нерівномірність економічного розвитку країн.

Аналіз існуючих теорій міграції, наукових праць з цієї проблематики та результатів соціальних досліджень дає підстави стверджувати, що на векторну спрямованість міграційних потоків впливає ряд об'єктивних факторів:

- економічні (рівень оплати праці, кон'юнктура ринку праці, рівень життя населення);
- соціальні (якість освіти та охорони здоров'я, рівень соціальних виплат, можливість професійної самореалізації, умови праці);
- культурні (свобода віросповідання, етнічна та расова дискримінація);
- політичні (індекс демократії, рівень корупції, злочинності, воєнні дії);
- екологічні (природні катаклізми, охорона навколишнього природного середовища та рівень екологічної безпеки).

Домінуючим мотивом рішення про еміграцію є невідповідність між прагненням громадянина країни до певного рівня життя та можливістю досягти його на Батьківщині. Насправді прийняття рішення про переселення є наслідком впливу не лише ряду об'єктивних чинників, але і суто ситуативних.

Психологічний зміст міграційної поведінки в її динамічному аспекті простежується від відчуття неясної туманної незадоволеності власним життям, оточенням, світом, який людина собі побудувала; прагнення щось міняти, покращувати, прискорювати, приймати якісь кардинальні рішення – до здійснення міграційного переміщення [4, с. 52].

Міграція є складним явищем, що чинить позитивний і негативний вплив на соціально-економічний розвиток, як країн-донорів, так і країн-реципієнтів. Зокрема, еміграція забезпечує притік грошових переказів трудових мігрантів, зниження рівня безробіття, розширення інвестиційних можливостей, підвищення кваліфікації мігрантів, які повертаються на Батьківщину, підвищення якості людського капіталу, поліпшення добробуту незаможних

родин заробітчан. Водночас, до негативних наслідків міграції для країн-донорів варто віднести: відтік людського капіталу та погіршення його якісної структури в середині країни, скорочення населення та руйнування соціальної інфраструктури окремих районів, погіршення демографічної ситуації, дефіцит працівників певних спеціальностей на ринку праці, поглиблення соціальної нерівності через покращення матеріального добробуту домогосподарств, які отримують грошові перекази від трудових мігрантів [1; 5].

Отже, міжнародна міграція демонструє безперервну тенденцію до зростання. Ключовим мотивом міграційної мобільності є різниця у рівні матеріального добробуту людей, умовах праці й побуту, а причиною міграції – суперечність між потребами особистості і можливостями їхнього задоволення у країні постійного проживання. Міжнародний досвід свідчить, що значні обсяги міграційного капіталу сприяють прискореному розвитку країн-реципієнтів. Міграція – це комплексний соціальний феномен, потужність позитивних ефектів якого залежить від ефективності державної міграційної політики.

Список використаних джерел:

1. Безуглий П.Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 5 – 13.
2. Владовська К., Марчук М. Феномен міграції для України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Юридичні науки. 2019. Випуск 4. DOI: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/299/300> (дата звернення: 27.11.2023).
3. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика. К.: ТОВ «Інфосистем», 2010. 446 с.
4. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. *Світогляд*. 2015. №10 (5). С. 55 – 69. DOI: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf> (дата звернення: 27.11.2023).

5. Як міграція впливає на країну-донора / Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/migra1.pdf> (дата звернення: 27.11.2023).

6. Migration for Development: With in and Beyond Frontiers. N.Y. : IOM, 2006. 436 p.

7. World Migration Report 2022. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (дата звернення: 27.11.2023).